

Dr hab. Mirosław Włodarczyk, prof. nadzw. UŁ
Katedra Prawa Pracy
Uniwersytetu Łódzkiego

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr **Anny Węgrzyn** pt.

„Statut szkoły wyższej jako źródło nawiązania stosunku pracy nauczycieli akademickich”

1. Zaproponowany przez mgr Annę Węgrzyn temat rozprawy doktorskiej bez wątpienia zasługuje na aprobatę jako problem badawczy o wymiarze prawnodogmatycznym, teoretycznym, jak i praktycznym. Rozprawa poświęcona została sprawom, które dotychczas w polskiej doktrynie nie były przedmiotem zwartego monotematycznego opracowania. Także wypowiedzi przyczynkarskie na ten temat są nieliczne, choć przedmiotowa regulacja dotyczy ważnego obszaru życia społecznego. W tych okolicznościach dużą wartością tego opracowania monograficznego jest zgromadzenie wszystkich wątków i pytań, które mogły pojawić się podczas prowadzonej analizy, a wreszcie uporządkowanie tych pytań i odpowiedzi na nie. Autorka w przedstawionej do recenzji rozprawie taki właśnie cel w moim mniemaniu sobie postawiła. Podejście to jest z gruntu poprawne, jeśli się zważy dotychczasową skromność wypowiedzi w piśmiennictwie prawa pracy w tym przedmiocie, zaś udana próba kompleksowego ujęcia problematyki nawiązania stosunku pracy nauczycieli akademickich pozwala uznać to opracowanie za oryginalne na gruncie dorobku doktryny wspomnianej gałęzi prawa polskiego.

Zdecydowanie pozytywnie ocenić należy podjęcie tematu wskazanego w tytule pracy. Myśl tę wspiera w pierwszej kolejności społeczne, ekonomiczne i kulturowe znaczenie badanego obszaru funkcjonowania społeczeństwa i państwa. Istotna jest w tym przypadku także rola, jaką odgrywa szkolnictwo wyższe oraz pracownicy prowadzący badania naukowe i dydaktykę na tym poziomie. Ważne argumenty za podjęciem tej problematyki znajdujemy również w sferze prawnej i prawniczej. Dookreślenie pozycji prawa statutowego w szkołach wyższych jako podstawy prawnej zatrudniania nauczycieli akademickich, wskazanie podmiotowego zakresu

oddziaływania tych regulacji, jak również dopuszczalnych granic kształtowania sytuacji kandydatów na pracowników oraz pracowników w tej fazie relacji ze szkołą wyższą jako pracodawcą, a także wskazanie podmiotów uprawnionych do podejmowania decyzji w sprawach zatrudnienia – to są bez wątpienia kwestie ważne także z praktycznego punktu widzenia. Istotną wartością tej pracy jest to, że gromadzi i porządkuje problemy należące do tematu i wnosi, w mojej opinii, nowe myśli do toczącej się dyskusji naukowej, ale również może mieć duże znaczenie dla praktyki stosowania prawa, i oczywiście także dla praktyki tworzenia prawa statutowego w szkołach wyższych. Ostatnia konstatacja związana jest z faktem, że po wejściu w życie najnowszych regulacji w tym przedmiocie (2018 rok) ranga prawa statutowego wydaje się być istotnie podniesiona, zaś działające obecnie władze szkół wyższych zobowiązane do niezwłocznego utworzenia takich aktów z mocy tychże regulacji prawnych.

2. Tytuł rozprawy sygnalizuje czytelnikowi główny kierunek badawczy przyjęty przez Autorkę. Jest on klarowny i można powiedzieć, że zasadniczo pokazuje także tezę pracy – choć jej szczegółowe elementy zostały wyjawione w rozdziale pierwszym, który pełni rolę rozwiniętego wstępu do całej pracy, i w którym Doktorantka wskazała ponadto założenia metodologiczne oraz determinowany nimi charakter pracy. Otóż, jak to bywa w opracowaniach prawniczych podstawową metodą badawczą w pracy jest metoda prawnodogmatyczna – jest to oczywiste, jeśli się zważy, że celem opracowania jest egzegeza regulacji prawnych. Tak też w pracy się dzieje – Doktorantka bowiem poddaje badaniom stosowne przepisy konstytucyjne, ustawowe, jak i zawarte w aktach niższego rzędu, niezbędne dla określenia charakteru i pozycji statutu szkoły wyższej w polskim porządku prawnym i zawartych w nim postanowień dotyczących nawiązania stosunku pracy. To jednak co jawi się jako podstawowa wartość przedstawionej do oceny rozprawy związane jest z zastosowaniem innej metody badawczej, a mianowicie metody empirycznej. Doktorantka bowiem podjęła wyzwanie badawcze mające na celu przegląd, analizę i krytyczną ocenę treści kilkudziesięciu (58.) obowiązujących w polskich uczelniach wyższych statutów – nie jest to co prawda pierwsze tego rodzaju znane mi

przedsięwzięcie badawcze wobec statutów szkół wyższych w ogóle, ale z pewnością pierwsze wobec wskazanego w tytule rozprawy aspektu regulacji statutowej. Takie plany badawcze nie wymagają według mnie szczególnego uzasadniania i zarazem zasługują na bardzo wysoką notę.

3. Ze wskazanym charakterem i celem rozprawy harmonizuje jej struktura. Praca podzielona została formalnie na jedenaście rozdziałów, spośród których pierwszy zawiera, jak już zaznaczyłem, rozwinięte wprowadzenie do całej pracy; zaś ostatni, jedenasty, jest jej zakończeniem. Po rozdziale pierwszym Doktorantka wyróżniła „Część ogólną”, do której włączyła dwa obszernie rozdziały („II. *Aspekt historyczny*”, oraz „III. *Teoretyczna charakterystyka statutu uczelni jako podstawy nawiązania stosunku pracy z nauczycielami akademickimi*”), i która stanowi bez wątpienia merytoryczne wprowadzenie do dalszych rozważań. Rozdziały od IV do X zostały objęte nazwą „Część szczególna” i w założeniu (w pełni zrealizowanym) odnoszą się do tytułowej problematyki nawiązania stosunku pracy i jej unormowań zawartych w regulacjach statutowych. Dodać ponadto należy, że owa część szczegółowa zawiera w swej treści dorobek sygnalizowanych badań empirycznych. Tak więc w kolejnych rozdziałach części szczegółowej Autorka bada zagadnienia uniformizmu i dyferencjacji nawiązania stosunku pracy nauczycieli (rozdział IV), wymagania ustawowe determinujące nawiązanie stosunku pracy (rozdział V), statutowe dodatkowe wymagania i kwalifikacje zawodowe wynikające ze statutów uczelnianych odnoszące się do stanowisk pracowników badawczych (rozdział VI) oraz odnoszące się do pracowników zatrudnianych na stanowiskach dydaktycznych (rozdział VII), ustawowe podstawy prawne nawiązania stosunku pracy (rozdział VIII) oraz takowe podstawy i tryb nawiązania stosunku pracy z nauczycielami akademickimi wynikające z regulacji statutowych (rozdział IX). Kończący część szczególną rozprawy rozdział X zawiera uwagi odnoszące się do związanych z tematem pracy nowych regulacji prawnych zawartych w ustawie z 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Przedstawiona systematyka pracy pozwoliła Doktorantce zrealizować postawione cele badawcze. Systematyka ta wskazuje bowiem, jakie kwestie są najważniejsze

z punktu widzenia praktyki stosowania prawa (prowadzenia procedur zatrudniania nauczycieli akademickich) oraz – co w mojej ocenie jest równie ważne – z punktu widzenia praktyki tworzenia prawa statutowego. Jeśli jednak Doktorantka zamierzała by pracę opublikować, to w przyjętej kompozycji wskazane wydają się następujące korekty i uzupełnienia. Mianowicie, zalecał bym nadać tytuły merytoryczne rozdziałowi pierwszemu i ostatniemu - co zwłaszcza odnosi się do rozdziału pierwszego; ostatnia część może zachować obecny tytuł („Zakończenie”) lecz w takim wypadku zbędne jest kwalifikowanie jej jako rozdziału. Zastanović się nadto trzeba nad proporcjami części ogólnej i szczegółowej; ta pierwsza bowiem stanowi w obecnej chwili ponad połowę tekstu pracy – co rodzić musi wrażenie, że owe zasadnicze kwestie dla tematu (w tym ów cenny dorobek wynikający z badań empirycznych) zamykają się w ramach jednej trzeciej tekstu rozprawy. Do rozważenia poddaję myśl, by odstąpić od rozróżniania owych części pracy, zaś materię owych rozdziałów (II i III) podzielić na mniejsze jednostki – zwłaszcza dotyczy to rozdziału III, w którym wiele uwag poświęconych charakterystyce statutu uczelni i zawartych w tym akcie regulacji związanych jest bezpośrednio ze sprawami omawianymi w owej części szczegółowej, a więc które zasadniczo powinny być do tej części zakwalifikowane.

4. Merytoryczną ocenę pracy rozpocząć należy od treści rozdziału II, w którym Doktorantka zamieściła ewolucję regulacji prawnych dotyczących podstaw prawnych i trybu nawiązywania stosunku pracy z nauczycielami akademickimi. Analizy te rozpoczynają się od okresu międzywojennego, a kończą na ustawie obowiązującej do 30 września 2018 r. Swego rodzaju uzupełnieniem tych prezentacji jest materia rozdziału X, gdzie przedstawiony został stan prawny wprowadzany w życie począwszy od 1 października 2018 r. Całość materii rozdziału II ocenić należy jako spójną, logiczną i konsekwentną analizę, w której czytelnik może znaleźć klarowne odpowiedzi na pytania odnoszące się zarówno do treści prawa w interesującym nas zakresie, jak i do powodów jego kolejnych modyfikacji – z ważnym rozdzieleniem powodów organizacyjno-merytorycznych, dyktowanych potrzebami procesu badawczego i dydaktycznego, od przesłanek zmian mających charakter polityczny.

Zarazem też rozważania te pokazują, jakie okoliczności zdecydowały o uformowaniu dotychczasowego modelu zatrudniania kadry akademickiej. Bardzo istotne dla dalszych analiz są rozważania rozdziału III, który zwiera ocenę charakteru prawnego statutu na gruncie polskiego porządku prawnego. Jest to ważna dla dalszych badań część pracy – statut szkoły wyższej przedstawiony został tutaj na szerokim i różnorodnym tle regulacji należących do innych gałęzi prawa (prawo cywilne, prawo administracyjne), następnie zarysowane zostało jego pojęcie prawne jako aktu normatywnego i jako pozaustawowego źródła prawa pracy; analizy te zamyka ocena charakteru prawnego statutu szkoły wyższej. Uwagi obu wskazanych rozdziałów (część ogólna) dopasowane są stopniem ich szczegółowości do potrzeb tematu, analiza merytorycznie jest równomierna, z wydobyciem – gdzie to możliwe – aspektów przydatnych w dalszych rozważaniach. Doktorantka klarownie formułuje pytania badawcze i odpowiada na nie w sposób uporządkowany i systematyczny, klarownie zaprezentowana została zgromadzona przez Autorkę wiedza, śmiało przedstawiane są własne opinie, które zawsze też są poprawnie uzasadniane. Oba rozdziały, jak to już wcześniej wskazałem, uznać należy za umiejętne wprowadzenie do szczegółowej części pracy, chociaż zawierają one też istotne z dogmatycznego punktu widzenia konstatacje, jak choćby ustalenia przyjęte przy okazji oceny statutu w świetle pojęcia źródła prawa pracy z art. 9 k.p. czy też dotyczące relacji pomiędzy regulacją statutową a regulacjami poprzedniej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, zawierającymi delegacje upoważniające do unormowania szeregu spraw w tych aktach (s. 164 i nast.).

Rozważania kolejnych sześciu rozdziałów mają zasadnicze znaczenie dla postawionego we wstępie celu badawczego, którym w mojej ocenie jest przede wszystkim ustalenie, jakie aspekty procesu zatrudniania nauczycieli akademickich są przedmiotem regulacji statutowej i ich ocena (kwalifikacja) z punktu widzenia reguł interpretacyjnych stosowanych na gruncie prawa pracy jako wydzielonej z systemu prawnego dziedziny prawa. Interesujące są więc uwagi zawarte w rozdziale IV a dotyczące uniformizmu i dyferencjacji nawiązania stosunku pracy nauczycieli akademickich, które zawierają udaną próbę sformułowania uzasadnienia dla owej dyferencjacji, zarówno w kontekście różnicowania podstaw prawnych zatrudnienia,

jak i pod kątem istnienia potrzeby odrębnej regulacji na poziomie samych uczelni czyli w statutach tych jednostek. Przedmiotem kolejnych trzech rozdziałów jest analiza wymagań kwalifikacyjnych przy zatrudnianiu kadry akademickiej (V-VII) – wpiern na poziomie regulacji ustawowej (V), a następnie w ramach statutów, z rozdzieleniem na wymagania adresowane wobec pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych (VI) oraz pracowników dydaktycznych (VII). Zaproponowane ujęcie (zazwyczaj bowiem w piśmiennictwie przy omawianiu tych kwestii nie rozdziela się dla potrzeb takiej analizy pomiędzy wyróżnionymi celami zatrudnienia nauczycieli akademickich) w rezultacie pozwoliło ukazać potrzebę odmiennego formułowania przedmiotowych wymagań w zależności od przeznaczenia stanowiska pracy, co w polskiej praktyce akademickiej (zwłaszcza w szkołach publicznych) praktycznie było pomijane. Tymczasem przeprowadzone rozważania pozwalają pokazać istnienie takiej potrzeby, a w konsekwencji – potrzebę uformowania odmiennych kierunków karier zawodowych dydaktyków oraz badaczy. Rozdziały VIII i IX to analogiczne do poprzednich analizy dotyczące podstaw prawnych zatrudniania pracowników badawczych i dydaktycznych w szkołach wyższych. W tym przypadku na uwagę zasługują zwłaszcza rozważania dotyczące ograniczenia owych podstaw do umowy o pracę (a więc z pominięciem mianowania), dopuszczalności stosowania umów cywilno-prawnych do realizacji celów badawczych oraz dydaktycznych i tryb realizacji naboru i procesu nawiązywania stosunków pracy. Te ostatnie wątki zwłaszcza są ważne, bo szczegółowe elementy tych procedur jawią się jako naturalny przedmiot regulacji statutowej (np. procedury konkursowe). Jak już wcześniej zaznaczyłem ową część szczegółową zamyka rozdział X poświęcony nowej regulacji ustawowej, której Doktorantka z oczywistych względów nie była w stanie objąć wyczerpującą analizą badawczą. Tym niemniej zawarte w tym rozdziale uwagi uznać należy za bardzo trafną ocenę nowych rozwiązań, a sformułowane przy tej okazji wnioski i ustalenia za istotne dla oceny przyjętych konstrukcji prawnych. W moim mniemaniu nieśmiała wydaje się może jedynie konstatacja, że statut zachował swoją pozycję aktu uzupełniającego regulację prawną – oceniając aspekt formalny należy się z tym zgodzić, lecz w aspekcie merytorycznym, tj. zakresu spraw, które będzie

regulować, i ich znaczenia z punktu widzenia kształtowania pozycji osób zatrudnianych, jego rola istotnie została zwiększona.

Jak wcześniej zaznaczyłem w owej szczegółowej części rozprawy wykorzystana została szczególna metoda badawcza – analiza treści regulacji zawartych w wybranych statutach szkół wyższych (badanie empiryczne) – co usprawiedliwia odniesienie się do tych rozważań w całości. Otóż, na pochwałę zasługuje bez wątpienia trud włożony w zbadanie treści prawa statutowego, i w szczególności porównanie takiej liczby tego rodzaju regulacji (58 statutów szkół wyższych o bardzo różnym profilu) – daje to reprezentatywny obraz jakości prawa tego typu. W szczególności, podnieść należy systematyczność Autorki w zakresie na przykład śledzenia wykonania tzw. odesłań obligatoryjnych oraz fakultatywnych. Ważnym wątkiem tych analiz jest też przedstawienie regulacji statutowej na tle regulacji ustawowej badanych instytucji prawnych. Inny ważny kierunek badań dotyczy istotnego z punktu widzenia prawa pracy zakwalifikowania określonych rozwiązań jako korzystniejszych od regulacji zawartych w aktach prawnych wyższego rzędu bądź mniej korzystnych.

Wątpliwości, które w pierwszej kolejności się pojawiają po lekturze tej części opracowania mają charakter porządkowy i dotyczą następujących kwestii. Przede wszystkim przed przystąpieniem do wykorzystania wniosków z analizy owych regulacji statutowych wskazane byłoby krótkie zaprezentowanie zgromadzonego materiału badawczego, ze wskazaniem w szczególności z jakiego rodzaju uczelni akty te pochodzą, co może mieć znaczenie dla oceny zawartych w nich konkretnych rozwiązań. Wskazane byłoby więc przedstawienie przynajmniej skrótovej statystyki odnoszącej się do tych dokumentów. Druga uwaga – odnosi się ona właściwie do całości pracy – dotyczy wniosków podsumowujących rozważania: niekiedy takie wnioski napotkać można nawet na zakończenie punktu w rozdziale. Wskazane byłoby zastanowić się nad potrzebą stosowania takich posumowań, zwłaszcza gdy trudno w ich ramach formułować ogólniejsze konstatacje – w szczególności rozważyłbym połączenie wniosków końcowych zamykających rozdziały funkcjonalnie ze sobą powiązane (V-VII oraz VIII-IX; można się też zastanowić, czy te rozdziały nie powinny zostać ze sobą połączone – co zwłaszcza zniwelowałoby dysproporcje w rozmiarach rozdziału II i III w porównaniu do rozdziałów kolejnych).

Rozprawę zamyka zakończenie (rozdział XI), które uznać należy za w pełni poprawny w części dotyczące oceny regulacji „*de lege lata*” (o drugiej części tego rozdziału poniżej). Autorka zwraca tam uwagę na ważne z punktu widzenia podjętego tematu i statusu badanych aktów problemy oraz formułuje stosowne podsumowania. Wskazane byłoby, według mnie, silniejsze jednak zaakcentowanie celu badawczego pracy oraz podkreślenie, że statuty są i winny być ważnym źródłem akademickiego prawa pracy.

Gdy idzie o kwestie szczegółowe i merytoryczne –wskazanie ich, w mojej opinii, recenzowany tekst może pozwoli nieco udoskonalić. Przykładowo zatem, raczej niezręczne jest zamieszczenie w rozdziale I punktu „Aspekt terminologiczny” (s. 36-37), który posiada znikomą wartość merytoryczną, a ponadto zdefiniowanie poszczególnych zwrotów nie zawsze może satysfakcjonować z punktu widzenia zawartości rozważań szczegółowych pracy. Nadto, jeśli wykorzystane definicje pochodzą z aktów prawnych, należałoby te akty powołać. W rozdziale III na s. 191 (punkt dotyczący reguł kolizyjnych przy stosowaniu postanowień statutowych) Autorka rozważa kwestię korzystności postanowień statutowych w relacji do określonych postępowań w sferze zatrudnienia stosowanych w praktyce – chodzi o wykorzystywanie do krótkotrwałego zatrudniania nauczycieli akademickich umów cywilno-prawnych (umowy zlecenie albo umowy o dzieło) z powodu braku obowiązku pozyskiwania na takowe zatrudnienie zgody rektora uczelni pierwszego miejsca zatrudnienia. Otóż, podany w tym przypadku przykład wydaje się dyskusyjny zważywszy przede wszystkim na wątpliwość, czy taka praktyka nie stanowi obejścia prawa. Nadto należy też założyć racjonalność prawodawcy, który ustalając określoną regułę zakłada, iż jest ona korzystna dla podmiotów prawa (ograniczenie zatrudnienia przewidziane w Prawie o szkolnictwie wyższym ma służyć podnoszeniu jakości pracy naukowca i dydaktyka) – wszelkie formy odstępowania od takich reguł zdają się być mniej korzystne dla pracowników. Ostatnia z uwag dotyczy sposobu ujęcia rozważań w ostatnim rozdziale pracy, zwłaszcza odnoszących się do postulatów „*de lege ferenda*”. Pozytywnie ocenić należy bez wątpienia wartość większości owych propozycji – zastrzeżenie budzi jednak sposób ich przedstawienia (mechaniczne wyliczenie), w większości przypadków bez żadnego uzasadnienia dla wprowadzenia

takiego rozwiązania. Oczywiście, wnikliwa analiza tekstu całej rozprawy pozwoli te uzasadnienia poznać – tym niemniej w mojej ocenie Doktorantka winna w jakiś sposób czytelnikowi ułatwić dotarcie do takich informacji – albo też powtórzyć w tym miejscu podstawowe motywy zgłoszenia postulatu. W odniesieniu do niektórych spośród owych postulatów trzeba jeszcze zgłosić taką wątpliwość – Autorka ustalając wykaz tych propozycji oparła się na rozważaniach zawartych w pracy i wynikających z nich argumentach – w niektórych przypadkach owe propozycje wymagają jednak szerszej analizy. Przykładowo daleko idącym uproszczeniem wydaje się być uzasadnienie postulatu dotyczącego rezygnacji z mianowania jako podstawy zatrudnienia nauczycieli akademickich (s. 342 - choć jest to propozycja zgłaszana w piśmiennictwie) „z powodu zatarcia istotnych pierwotnych różnic między statusem nauczycieli mianowanych a zatrudnionych na podstawie umowy o pracę” – otóż, tych różnic nie było w fazie nawiązywania stosunku pracy, lecz gdy oceniamy poziom stabilizacji zatrudnienia, to odmienności jednak występowały i jeśli prawodawca zrezygnował ostatecznie z tej podstawy prawnej stosunku pracy to raczej w tym celu, by owej stabilności pracowników mianowanych pozbawić.

5. Oceniając recenzowaną rozprawę z formalnego punktu widzenia podnieść chciałbym, mając na uwadze obowiązki recenzenta, że w pracy można napotkać potknięcia o charakterze stylistycznym, gramatycznym czy też dotyczące korekty tekstu – braki tego rodzaju są trudne do uniknięcia w tak obszernych opracowaniach. Niedociągnięcia te nie wpływają na ocenę merytoryczną pracy (jednak po podjęciu decyzji o publikacji pracy w formie książkowej, konieczne należy je usunąć).

6. W podsumowaniu należy uznać, że rozprawa mgr Anny Węgrzyn stanowi monograficzne opracowanie naukowe problematyki dotyczącej statutu szkoły wyższej jako źródła nawiązania stosunku pracy nauczycieli akademickich, którego celem jest charakterystyka i kwalifikacja prawna zawartości tych aktów w zakresie odnoszącym się do wskazanych w tytule spraw pracowniczych – który to cel został w pełni zrealizowany. Jest to ponadto opracowanie bez wątpienia pionierskie. Rozprawa dotyczy zagadnień nawiązujących bezpośrednio do ważnych instytucji prawa pracy,

mających też duże znaczenie społeczne. Opracowanie to stanowi wkład w rozwój nauki prawa pracy przez to, że wnosi wiele oryginalnych, a także konkretnych ustaleń do zasobu wiedzy tej dziedziny prawa. Główne wnioski zawarte w rozprawie zostały satysfakcjonująco uzasadnione, a sposób prowadzenia rozważań cechuje się jasnością wywodów. Cała praca napisana została komunikatywnym językiem, z zachowaniem wymaganych reguł metodologicznych i warsztatowych.

W powyższym stanie rzeczy uważam, że rozprawa **mgr Anny Węgrzyn** pt. „*Statut szkoły wyższej jako źródło nawiązania stosunku pracy nauczycieli akademickich*” spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim przewidziane w ustawie z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789) oraz wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

dr hab. Mirosław Włodarczyk, prof. nadzw. UŁ

Łódź, 19.11.2018.